



## **Sociologie Românească**

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

---

*IMAGINEA ETNICILOR GERMANI LA ROMÂNII DIN  
TRANSILVANIA DUPĂ 1918, VOL. JUDEȚUL SIBIU,  
VOL. JUDEȚUL HUNEDOARA, VOL. JUDEȚUL ALBA,  
EDITURA CETATEA DE SCAUN, TÂRGOVIȘTE, 2019.  
COSMIN BUDEANCĂ (EDITOR)*

*Antonio Momoc*

---

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, pp. 182-188

<https://doi.org/10.33788/sr.17.20>

Published by:  
Expert Projects Publishing House



On behalf of:  
Asociația Română de Sociologie

*Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918, vol. Județul Sibiu, vol. Județul Hunedoara, vol. Județul Alba,*  
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2019.  
Cosmin Budeancă (editor)

Antonio Momoc<sup>1</sup>

Cosmin Budeancă revine în anul 2019 cu o trilogie pentru a finaliza, așa cum mărturisește, un proiect de viață. *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918* este o cercetare de imagologie constând într-o serie de interviuri de viață cu etnici români despre „ imaginea celuilalt”, despre imaginea sașilor, folosind, din punct de vedere metodologic, instrumentele specifice istoriei orale. Cercetătorul a fost interesat de modul în care românii i-au perceput pe etnicii germani dintr-o zonă geografică mai amplă constituită din comunități urbane și rurale din trei județe din partea de sud a Transilvaniei: Hunedoara, Alba și Sibiu. Cele trei volume despre imaginea etnicilor germani au fost finanțate de Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Secretariatului General al Guvernului României prin intermediul Forumului Democrat al Germanilor din România și al Forumului Democrat al Germanilor din Sibiu.

Cercetătorii angrenați în acest proiect impresionant au fost colegi la Institutul de Istorie Orală din Cluj-Napoca sau studenți la Masteratul de Istorie Orală, un program care funcționa în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „ Babeș-Bolyai” în perioada când au fost efectuate interviurile. Pentru volumul *Județul Alba*, interviurile au fost realizate de Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă, Anamaria Mara, Valentin Orga, Delia Sântămărian. Pentru volumul *Județul Hunedoara*, interviurile sunt semnate de Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă, Cristina Grigore, Valentin Orga, Felix Ostrovschi. Pentru volumul *Județul Sibiu*, interviurile au fost operate de Gela Benchea, Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă, Anamaria Mara, Valentin Orga, Delia Sântămărian.

Cosmin Budeancă este născut în Oraștie, adică în „ orașul sașilor”, cea mai vestică dintre cele șapte cetăți săsești care au dat, de altfel, numele german al Transilvaniei: Siebenbürgen. Editorul celor trei volume este licențiat al Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea „ Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca (1997), are un master în studii aprofundate de Istorie orală în cadrul aceleiași facultăți (1998), doctor în istorie (2008) și expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc.

---

<sup>1</sup> Universitatea din București

Preocupările editorului celor trei volume despre istoria etnicilor germani datează din anul 2000, când a realizat interviuri cu etnici sași, apoi a lucrat la proiectul *Imaginea celuilalt în Transilvania după 1918. Studiu de caz comunitățile mixte româno-germane din județele Hunedoara, Alba și Sibiu*, coordonat în 2001-2002 și finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior. Cosmin Budeancă a lansat în 2016 cartea *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918. Studiu de caz: județele Hunedoara, Alba, Sibiu. Cercetare de istorie orală*, la Târgoviște, Ed. Cetatea de Scaun, o versiune restrânsă a tezei sale de doctorat susținută în 2008.

Majoritatea interviurilor de viață s-au desfășurat la domiciliu ardelenilor chestionați, în casă sau în curtea oamenilor, fapt care le-a asigurat subiecților un anumit confort și încrederea necesară în anchetatorul social. Interviurile din volumul *Sibiu* au fost înregistrate pe suport audio între 2001 și 2009, cele din volumul *Hunedoara* între 2002 și 2005, iar cele din volumul *Alba* au fost înregistrate în perioada 2004 și 2010. Un proiect de anvergură care s-a derulat pe durata unui deceniu de cercetare.

De la început trebuie menționat faptul că deși se intitulează *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918* această trilogie este mai mult decât o suită de interviuri de viață cu oameni în etate care povestesc despre viața lor alături de etnici germani din Ardeal. Este de fapt o trilogie despre imaginea pe care o au despre sine și pe care o construiesc și prin aceste volume românii din Ardeal.

Interviurile de istorie orală au o compoziție diferită de interviurile jurnaliștilor. De fapt, interviurile de viață nu trebuie citite deloc ca interviuri, ci mai degrabă ca dialoguri sau convorbiri. Cercetătorul istoriei orale este departe de lumea dezlănțuită a momentului actual, departe de urgența sau tirania proximității temporale sau de tumultul clipei. Interviurile de istorie orală constituie un prilej de așezare și de reflecție asupra istoriei recente, asupra mentalităților, asupra percepțiilor profunde despre prezent și trecut ale povestitorilor. Sunt în realitate mărturisiri, confesiuni, povești despre sine și tocmai de aceea pot fi descrise ca o investigație de adâncime în sufletele, în amintirile, în experiența de viață, în judecățile și sentimentele, în conștiința, prejudecățile și în cultura celor care răspund interviului. Cosmin Budeancă este interesat de viața și memoria celor intervievați, adică de imaginea românilor din Transilvania, dar este preocupat în mod special de relațiile pe care le-au avut subiecții interviurilor cu comunitățile de sași din județele din Transilvania investigate. Această preocupare reprezintă totodată și una din limitele cercetării, investigatorii fiind uneori prea ostentativ interesați de ceea ce gândesc subiecții despre sașii din comunitățile în care au trăit. Asistăm așadar la o portretizare indirectă a românilor în etate din județele Hunedoara, Alba și Sibiu și abia apoi avem o descriere a percepțiilor pe care le au românii despre sașii alături de care au conviețuit.

Istoriile orale sunt povestiri sau memorări ale unor evenimente istorice, iar informațiile sunt culese prin interviuri înregistrate și apoi transcrise. Tema de

discuție a istoriilor orale obținute prin interviuri o poate reprezenta orice aspect care ține de viața celui intervievat, experiențe din copilărie, amintiri despre evenimente precum războaie, revoluții, dezastre sau chiar despre evenimente recente sau contemporane. Transilvănenii și-au amintit și au descris episoade istorice sau momente sensibile precum războiul mondial, criza economică, hitlerismul sau nazismul, deportarea, comunismul, colectivizarea, migrația sașilor din comunitățile din Ardeal. Așa cum observa profesorul și sociologul Zoltán Rostás (Rostás, Z. și Stoica, S., *Istorie la firul ierbii. Documente sociale orale*. București: Tritonic, 2003, 7), „cel care poveștete o face în primul rând din nevoia consolidării propriei sale identități. Povestirea este o necesitate culturală, o nevoie socială”. Tocmai din acest motiv aceste interviuri sunt documente sociale valoroase ale istoriei recente, mai întâi despre românii din Ardeal, și abia apoi despre percepțiile ardelenilor despre etnicii sași.

O poveste de viață „nu este menită a fi citită ca o înregistrare exactă a tot ceea ce s-a întâmplat în viața cuiva. Adevărul istoric nu e principalul deziderat al narațiunii; a-ți spune povestea implică un punct de vedere personal, probabil unul singular”, subliniază Catherine Kohler Riessman în *Narrative analysis* (Newbury Park: Sage, 1993, 5-6). Poveștile pe care le spun subiecții sunt dominate și determinate de valori care sunt de cele mai multe ori căutate de cercetător. Aceste valori exprimă ceea ce valorizează povestitorii cel mai mult și furnizează cheia modului în care sunt construite semnificațiile pe care ei înșiși le dau întâmplărilor. O poveste de viață, adaugă Robert Atkinson (*Povestea vieții. Interviul*. Iași: Polirom, 2006, 18) este „o relatare pe care o persoană decide să o facă despre viața pe care a trăit-o, narată cât mai complet și mai sincer posibil, atât cât își amintește și în funcție de ceea ce vrea ca alții să afle – de regulă, ca rezultat al unui interviu dirijat de altcineva”. Istoria orală sau povestea vieții constituie o metodă de cercetare calitativă care permite colectarea unor informații despre esența subiectivă a vieții unei persoane. Începe printr-un interviu înregistrat, este transcrisă și se redactează într-o poveste fluentă, redată doar cu cuvintele persoanei care o poveștete, păstrându-se astfel oralitatea.

În mod mai puțin obișnuit pentru metoda de cercetare a istoriei orale, interviurile din aceste trei volume au avut la bază un ghid de interviu care a avut menirea de a-i orienta pe cercetători să sondeze în universul personal și în imaginarul intervievaților. Echipa de cercetători coordonată de Cosmin Budeancă a fost interesată de date personale privind numele, data nașterii, naționalitatea, religia și studiile celui intervievat; date biografice privind profesia, simpatii politice (în perioada interbelică), activitatea într-un partid politic (în interbelic), proprietatea funciară a familiei; date despre etnicii germani: când știe că au venit în localitate; de unde știe că au venit; unde stăteau în localitate; cum au fost percepuți etnicii germani în comunitatea lor după încheierea Primului Război Mondial; efectele reformei agrare asupra comunității germane; aspecte ale vieții cotidiene: sărbători religioase (Paște, Crăciun), nunți, înmormântări, serbări cu caracter laic (1 Mai, Anul Nou); modul în care au privit al Doilea Război Mondial; germani înrolați

în armata română sau în armata germană; retragerea împreună cu trupele în Germania; reîntregirea familiilor; efectele războiului asupra germanilor din România; deportarea în Uniunea Sovietică: de ce se crede că au fost deportați (motive, pretexte); câți au fost deportați; ce se cunoștea/se credea despre destinația „călătoriei”; reacția românilor; modul în care deportarea a fost percepută de români; întoarcerea celor deportați; cum i-a primit comunitatea; reinserția socială; perioada comunistă: instaurarea comunismului; imaginea armatei sovietice; impactul naționalizărilor/exproprierilor; persecuții politice: percheziții, anchetări, arestări; coloniștii în casele lor; sistemul cotelor; colectivizarea agriculturii – germanii la colectiv; migrația spre oraș; meserii practicate; tentative de a emigra; perioada de după 1989: plecarea în Germania; efectele emigrației asupra comunității germane și asupra comunității în ansamblu; ce se știe despre felul în care s-au integrat în noua patrie; cum au fost primiți; menținerea legăturilor cu cei rămași în țară (cu germanii; cu românii); alte aspecte privind viața etnicilor germani: comunicările interetnice în copilărie (pe stradă/la școală); imaginea tinerelor, tinerilor; viața sentimentală; strategii matrimoniale (alegerea partenerului); separarea familiilor după căsătorie; percepția asupra rolului bisericii și al preotului; dansurile specifice; rolul vecinătăților („vecinătatea” reprezenta o asociere de familii cu scopul întrajutorării); preluarea modelului de către români; relația cu alte minorități (romi, maghiari); caracterul sașilor.

Dar tocmai aplicarea acestui ghid de interviu transformă interviul într-unul semi-structurat care îndepărtează cercetătorul de metoda istoriei orale. Dialogurile din cele trei volume între martor și investigator au fost de multe ori telegrafice, iar cercetătorii nu au încurajat și nici nu au insistat suficient pe divagații, pe parantezele pe care le-ar fi putut face intervievații. Devierile, îndepărtarea de temă și urmărirea gândurilor celui care răspunde l-ar fi ajutat pe cercetător să ajungă la emoțiile, imaginarii și stereotipurile culturale actuale ale povestitorului. Cercetătorii coordonați de Cosmin Budeancă, indirect sau fără intenție, influențează uneori răspunsul prin ghidul de interviu. Regula esențială a interviului de istorie de viață este aceea ca cercetătorul să intervină cât mai puțin, să nu insufle răspunsurile, să nu adreseze prea des sau prea multe întrebări, iar ghidul de interviu – dimpotrivă – orientează obsedant discuția spre interesul anchetatorului, spre grila sa de întrebări.

*„Ce putești să-mi spunei despre caracterul lor? Erau sinceri?*

În orice caz... procentaj i-a' întrecut pe toate națiunile... când i-am cunoscut eu.

*Erau modești?*

Păi n-o' să fie-n luxuri, domne... Nu erau făloși. Nici vorbă...

*Erau zgârciți?*

Nu. Nu puteam să zâc... Zgârciți or fost toți bogații, nu numai ei.

*Erau mai degrabă cumpătați?*

Cumpătați da, da” (volumul *Hunedoara*, p. 232).

Interviul de viață este despre viața celui care povestește, așa cum o povestește martorul, expertul propriei vieți, cu intervenții minime sau ne semnificative din partea investigatorului. Dar cercetătorii coordonați de Cosmin Budeancă insistă evident pe relația socială a martorilor cu minoritarii sași și influențează într-o anumită măsură construcția „celuilalt”, a străinului, a germanului. Întrebările, interesul și, implicit, și discursul cercetătorului orientează martorul spre amintirile și opiniile sale despre comunitatea sașilor și metoda aplicată astfel constrânge și „obligă” martorul invitat să răspundă, mai ales când întrebările vizează „caracterul” sașilor.

Proiectul de cercetare a cuprins 122 de intervievați din cele trei județe, dintre care 29 de persoane din județul Alba. Ocupația predominantă a celor care își povestesc viața este agricultura, dar sunt reprezentate și alte ocupații. Cele 23 de interviuri de istorie orală cu 29 de persoane din județul Alba au fost realizate în orașul Sebeș și în localitățile rurale: Berghin, Călnic, Gârbova, Mănărade, Petrești și Șona din județul Alba. Pentru a stabili orașele, satele sau județele cu o populație de etnie germană însemnată în interbelic, autorii au folosit datele Recensământului din 1930 și Recensământul din 1941. Subiecții sunt oameni care au copilărit împreună cu sași, care au muncit alături de etnici germani în aceleași comunități, ori s-au îndrăgostit și căsătorit cu sași sau săsoaice.

Pentru Alba, din punct de vedere al împărțirii pe categorii de vârstă, au fost doi martori sub 50 de ani, nouă cu vârsta între 50 și 70 de ani și 18 peste 70 de ani. În privința raportului femei-bărbați, acesta a fost de 51,72%, respectiv 15 femei, și 48,28%, respectiv 14 bărbați. Din punct de vedere al nivelului de pregătire, au fost cinci cu studii primare, cincisprezece cu studii gimnaziale, șapte cu studii liceale și doi cu studii superioare.

În județul Hunedoara au fost realizate 37 de interviuri de istorie orală (cu 39 de intervievați) în orașul Orăștie și în localitățile rurale Aurel Vlaicu, Batiz și Romos. Din punct de vedere al împărțirii pe vârste, au fost 16 martori cu vârsta între 50 și 70 de ani și 23 de subiecți peste 70 de ani. În privința raportului femei-bărbați, 53,85%, respectiv 21 de bărbați, la 46,15%, respectiv 18 femei. Din punct de vedere al nivelului de instrucție formală, un martor este fără studii, trei cu studii primare, 15 cu studii gimnaziale, 16 cu studii liceale și patru cu studii superioare.

În județul Sibiu au fost luate 31 de interviuri de istorie orală (cu 34 de intervievați) în orașul Sibiu și în localitățile rurale: Ațel, Cristian, Slimnic, Șelimbăr, Șura Mare, Șura Mică. Trei martori au sub 50 de ani, 20 au vârsta între 50 și 70 de ani și 18 peste 70 de ani. 65,85%, 27 femei, respectiv 34,15%, 14 bărbați. Șase subiecți sunt cu studii primare, 23 cu studii gimnaziale, șase cu studii liceale și șase cu studii superioare.

În identificarea subiecților au fost folosite două metode, precumpănitor a doua dintre ele: prima este cea a *informatorilor sau a instituțiilor releu* (metodă ce presupune interpunerea unor terți, persoane care prin poziția pe care o au într-o rețea socială mai vastă pot indica numele și adresele celor care ar putea oferi informațiile utile, sau instituții care dețin o evidență a persoanelor care ar putea

fi intervievate), iar a doua este metoda „bulgărelui de zăpadă” (prin care se cere unui prim individ potențial intervievabil să desemneze și alți martori, realizându-se astfel un lanț).

Cele trei volume prezintă o polifonie fascinantă a vocilor etnicilor români din Transilvania de după Unirea din 1918, mai toleranți sau mai puțin toleranți față de minoritarii maghiari, rromi sau sași. Prin poveștile lor de viață despre vecinii, consătenii sau prietenii lor sași, românii întăresc imaginea despre germanii din Ardeal care au contribuit la dezvoltarea societății românești în anii complicați ai statului român de după Marea Unire. Un martor ajunge la concluzia că *Domne, în orice caz... cât o' fost sași în Berghin (Alba) o fost domnie! Ce este, este!... De când or plecat ei, Berghinu' o rămas nimica, c-o venit numa' țâgani... Și-aia-i toată socoteala* (volumul Alba, p. 23). Este descrisă astfel o societate multiethnică într-o perioadă în care administrația noului stat național România Mare demara marele său proiect de omogenizare culturală și de construcție a națiunii etnice.

Autori ca Lucian Boia („*Germanofilia*” – *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Humanitas, 2009) sau Victor Neumann (*Ideologie și fantasmagorie, Perspective comparative asupra istoriei gândirii politice în Europa Est-Centrală*, Iași: Polirom, 2001) observă că pentru mulți intelectuali români de la sfârșitul secolului XIX și din perioada Primului Război Mondial, în special pentru cei de formație germană, tot ce vine din Germania este exact, este corect, este onest, este precis, este perfect. Studiul lui Cosmin Budeancă și al colaboratorilor săi confirmă faptul că și la nivelul percepției și al imaginii pe care o au ardelenii obișnuiți, aceste clișee culturale despre etnicii germani se mențin, cu mici nuanțe.

*O' fost și mai săraci printre ei, că și sașii o' fost săraci ca și românii, da' majoritatea erau bogați. [...] Ei o' fost și oameni foarte deștepți. Și dacă te duci la ei... și-acum, dacă te bagi într-o curte la sași să deosăbesc de români. Știi cum să deosăbesc? Că io vă spun, c-acuma am tot fost... Când intri de pui mâna pe zaru' la porțiță și intri, sunt toate așezate... așe, ca pe carte. [...] Da, corecți. Sasu' dacă spune ceva... No, i-ai dat ceva bani împrumut, nu zăce: Mâne sară sau poimâine sară. Zăce: Atunci, duminică, io vin și ți-i aduc. Sasu' nu-i ca românu': Viu pe sară și ți-i aduc... și vine numa' la săptămână. Păi da, așe îi! Da' sasu' -i corect. [...] Sașii o' fost foarte punctuali... Amu le era drag să muncească, și dacă munceau, apăi să cunoștea. Erau alții care numa' puneau pământu'... trăgeau pământu' p-ici pe buruiană, da' ei nu. Ei or muncit corect* (volumul Alba, pp. 24-25, p. 28).

Modelul cultural german, ideile lui Fichte și Herder despre națiunea culturală omogenă, a fost unul preferat de către elita intelectuală și politică românească la sfârșitul secolului XIX, începutul secolului XX. Trilogia lui Cosmin Budeancă și a colegilor săi de la Cluj confirmă faptul că statul național român, omogen cultural, etnicist, pe alocuri intolerant în raport cu minoritățile etnice, corespunde viziunii

multor români obișnuiți care nu puteau concepe România de după 1918 ca pe un stat mulținațional, așa cum nu îl puteau imagina nici după 1989, ieșind dintr-un regim național-comunist.

Meritul incontestabil al studiului impresionant al lui Budeancă și al colaboratorilor săi este aducerea în prim plan a unor categorii sociale de obicei ignorate de istoricii mereu preocupați de lideri de stat sau de evenimente istorice de mare magnitudine. Trilogia *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918* este o istorie alternativă a celor mici, a celor mărunți, este istoria marginalilor, a oamenilor simpli, a vieții țăranilor și muncitorilor români din cele trei județe din Ardeal, este istorie socială prin excelență. Din această perspectivă avem de a face cu o cercetare de calibrul de istorie socială.